

Stockholms stads planteringar; en liten historik och några data. : Föredrag...

Hammarberg, Lars Mauritz Fabian

22 C e Br.

National Library
of Sweden

+

Geogr. So.
Stholm.(Br)
0

ADOLF FREDRIKS TORG.

STOCKHOLMS STADS PLANTERINGAR; EN LITEN HISTORIK OCH NÅGRA DATA.

FÖREDRAG AV M. HAMMARBERG VID SAMMAN-
TRÄDE MED FÖRENINGEN SVERIGES STADSTRÄD-
GÅRDSMÄSTARE I STOCKHOLM DEN 10 AUGUSTI 1930.

Det äldsta Stockholm bestod av, vad vi nu kalla, Gamla staden eller Staden mellan broarna. Den var omgärdad av höga murar, av vilka man än i dag kan se lämningar utefter Österlånggatan. Av dem kan man bedöma att staden hade blott ringa omfattning, och som den var tätt bebyggd fanns där säkerligen icke utrymme för planteringar i den bemärkelse, som vi nu tänka oss dem, och det var knappast behövt, enär skogen sträckte sig så gott som intill murarna. Redan i det medeltida stadssamhället finnos dock trädgårdar och trädgårdstäppor och förmodligen anlades redan under 1300- eller 1400-talet den invid det kungliga slottet på nuvarande Slottsbacken och i kv. Europa belägna trädgård, som under Vasatidevarvet utvecklades till kunglig lustgård, och vars minne ännu bevaras i namnen Trädgårdsgatan och Trädgårds Tvärgränd. På 1500-tales fanns bland annat den sorgligt ryktbare Göran Persons »krydd-

gård» på nuvarande Petersenska husets tomt vid Lilla Nygatan och Munkbron. På malmarne funnos flera trädgårdar, bland vilka

STRANDPARTI FRÅN DJURGÅRDSBRUNNSVIKEN.

»konungens kålgård på Norrmalm» eller den blivande Kungsträdgården särskilt omtalas, vilken sålunda har gamla anor, om också den då för tiden hade till huvudsaklig uppgift att leverera grönsaker och rotfrukter till den kungliga hushållningen, i synnerhet kål, morötter och rödlök, men även diverse kryddväxter.

Under 1600-talet kom trädgårdsodlingen i Stockholm till riklig utveckling, särskilt under drottning Kristinas tid, liksom flerstädes vid slotten och herresätena i landsorten. På malmarne d. v. s. Norrmalm, Södermalm och Kungsholmen uppstodo vackra trädgårdar vid de rikas och förnämas malmgårdar. Präktiga anläggningar funnos bland annat på Södermalm vid den De Geerska egendomen i hörnet av nuvarande Göt- och S:t Paulsgatorna, å Kungsholmen vid Lennart Torstenssons Kristineberg, Gustav Horns Hornsberg o. s. v. Även inom borgerliga kretsar gjorde sig trädgårdsintresset gällande. Många förmögna köpmän och yrkesidkare uppförde på malmarne sommarbo-städer, vilka ofta även voro vinterbonade, och som i allmänhet voro omgivna av större eller mindre parkanläggningar samt prydnads- och köksträdgårdar. Man kan sålunda säga att en god grund under 1600-talet hade lagts för Stockholms fortsatta utveckling till trädgårdsstad.

LEKPLATS I VASAPARKEN.

Kungsträdgården, som under förra delen av seklet råkat i vanvård, upplevde en glansperiod, sedan den i slutet av 1660-talet från Holland inkallade skicklige trädgårdsmannen Kristian Horleman fått hand om anläggningen och med rikliga anslag av såväl Karl XI:s förmyndarregering, som av Karl XI själv erhållit medel att sätta densamma i stånd och från k. källgård förvandla den till lustpark. Horlemans son, Johan, fortsatte faderns verk samt inledde vatten från Träsksjön, uppförde ett orangeri o. s. v.

PARKEN VID RÅDHUSET.

Under tidernas lopp genomgick Kungsträdgården många förändringar, varom mycket av intresse vore att förtälja. Jag vill dock endast nämna, att under Karl XIII:s regering allt, som påminde om trädgård blev utplånat med undantag av alléerna; den övriga delen blev förvandlad till ett sandytehav, som användes till trupperver och exercisplats. I över 40 år var platsen sådan. År 1822

restes därstädes Karl XIII:s staty, och benämndes området därefter Karl XIII:s torg, för att senare återfå namnet Kungsträdgården.

På Oscar I:s befallning upprättade trädgårdsarkitekt Knut Forsberg 1856 två förslag till parkanläggning därstädes, en i engelsk stil och den andra »i fransysk smak». Ingendera

BERGPARTI FRÅN KRONOBERGSPARKEN.

av dessa planer blev utförd, och i ännu över ett decennium måste man vada i det mindre angenäma sandhavet. Äntligen 1869 fick trädgårdsdirektören N. U. Blomberg i uppdrag att utföra den nu-

varande skäligen enkla anläggningen enligt överintendentämbetets ritning. År 1875 övertog staden Kungsträdgården mot en summa av 5,000:— kr. pr år, men sedan 1907 bekostar staden ensam dess underhåll.

Gustav II Adolf lät år 1619 anlägga en kunglig humlegård å Ladugårdslandet, å nuvarande Humlegårdens plats, och dess uppgift

UTSIKT FRÅN FLORAS KULLE, HUMLEGÅRDEN.

framgår av namnet. Den utvecklades under århundradet så småningom till en lustpark, som särskilt omhuldades av Karl XI:s gemål, drottning Ulrika Eleonora d. ä. och dit hon förde de kungliga barnen med sig. Humlegården var sålunda en av Karl XII:s första lekplatser, varom man får en aning genom en utgiftspost för 1687 i de kungliga räkenskaperna avseende lekgrejor åt honom. Humlegården genomgick under årens lopp många öden och förändringar. År 1871 övertog staden Humlegården på arrende från staten för att upplåtas till offentlig

promenadplats och 1878 påbörjades detta arbete efter en av min företrädare, stadsträdgårdsmästare Medin, uppjord plan. Platsen var då en vanvårdad anläggning i fransk stil, ett kärt tillhåll för stadens värsta slödder. De åldriga träden i de gamla alléerna voro mycket illa åtgångna, och trots protest från allmänhetens sida blevo en stor del av dem borttagna, men några finnas ännu kvar fastän mycket skröpliga och lappade.

Bland äldre planteringar märkas dessutom Berzelii park och Strömparterren. Där Berzelii park nu ligger, var förut en vik av Saltsjön, som kallades Packartorgsviken och stundom även »Katthavet». År 1837 beslöts att en ny bro skulle byggas över Packartorgsviken, och då bestämdes även att den innanför bron belägna viken skulle igenfyllas och förses med trädplantering samt inhägnas med ett prydligt

järnstaket. Parken anlades åren 1851—54 av den tidigare omnämnde Knut Forsberg, som sedan under några år skötte densamma mot ett arvode av 1,000: — rdr. Strömparterren, denna nedanför Norrbros östra sida belägna halvcirkelformiga plan, begagnades förr till upplagsplats för fiskredskap m. m. tills det år 1831 beslöts, att en promenadplats med planteringar där skulle anläggas. Ritningarna till denna anläggning utfördes av stadsarkitekten Lidström, och planeringen och planteringarnas utförande verkställdes av trädgårdsdirektör Lundström vid Bergianska trädgården.

Tiden före 1869 hade värden av stadens planteringar varit uppdragen åt enskilda entreprenörer, men då detta ej visade sig vara tillfredsställande, beslöts detta år att anställa en trädgårdsmästare mot en lön av 860: — kr. om året samt fri bostad. Den 1 april 1869 tillträdde A. Medin denna befattning, och blev sålunda Stockholms förste stadsträdgårdsmästare. 1869 bestodo stadens planteringar förnämligast av Berzelii park, Strömparterren, Mosebacke torg, Nortullsgatan och Carlsbergs allé.

Anslaget för året var 2,500: — kr., men planteringarnas utveckling gick raskt framåt och redan år 1876 finna vi att anslaget stigit till 27,000: — kronor.

År 1882 påbörjades arbeten för ordnande av planteringen å Karlavägen, som fullbordades 1884.

1885 påbörjades icke mindre än tre parker nämligen Tanto-, Vanadis- och Tegnér lunden (Beskrivn. o. karta.)

Vardera av dessa platser togo åtskilliga år att fullborda. Sålunda kunde Tantolunden anses färdig 1899, Vanadislunden 1903, förutom delen mot Sveavägen, som till största delen fullbordats i år, och Tegnér lunden 1893. Kronobergsparken, som ursprungligen

BERGPARTI FRÅN ERIKSBERGSPARKEN.

var en kal bergsbacke, benämnd Kronoberget, påbörjades 1892. Vissa partier längs Bergs- och Polhemsgatorna blevo icke fullbordade förrän 1912, då på samma gång en grundlig och välbehövlig omarbetning av marken i hela parken utfördes, växtbeståndet förbättrades och bergspartierna anlades utefter Bergs- och Polhemsgatorna. I Vitabergsparken, inom vars område Sofia kyrka ligger, påbörjades det egentliga anläggningsarbetet 1895, men den nyare delen närmast kyrkan blev inte färdig förrän år 1910. Vasaparken började anläggas 1898. För att fylla upp den östra delen till sin bestämda höjd,

M. HAMMARBERG.
STADSTRÄDYGÅRDSMÄSTARE I
STOCKHOLM SEDAN 1906.

åtgick icke mindre än omkring 700,000 hästlass sten och fyllnadsämnen. Där anlades en stor, gräsbevuxen idrottsplan, den första i sitt slag i Stockholm. Parken blev till största delen färdig år 1900, men åren 1907—1908 utfördes anläggningen av den dittills ofullbordade södra delen av området.

Det skulle föra för långt och knappast vara av intresse för Eder att uppräknat alla sedan dess utförda planteringar, och jag inskränker mig därför till några statistiska uppgifter. År 1906 funnos inalles 20 planteringar och 7 trädplanterade gator.

År 1929, alltså efter en tidrymd av 25 år, funnos inom den egentliga staden 101 större och mindre parker och planteringar, och inom de inkorporerade Bromma- och Brännkyrkaförsamlingarna 45 st., förutom ett stort antal träd- och buskplanterade gräsremsor utefter gatorna.

1909 funnos inalles 7 lekplatser, 1929 23 lekplatser och 5 idrottsplatser inom den egentliga staden samt inom Bromma och Brännkyrka 12. Av dessa voro 8 försedda med gungor. Lek- och idrottsplatsernas areal inom staden var 80,650 kvm. och inom ytterområdena 16,000 kvm. Parkavdelningen sköter 18 skridskobanor om inalles 40,100 kvm. Dessutom 5 källbackar och 2 skidbackar. 1906 omfattade planteringarna 752,000 kvm. Bromma och Brännkyrka församlingar voro då ännu icke inkorporerade.

1930 är planteringarnas areal inom staden 1,257,000 kvm., inom Bromma 245,000 och inom Brännkyrka 198,000 kvm. Dessutom finnas skogsområden, över vilka utövas tillsyn, 1,015,000 kvm. eller inalles 2,715,000 kvm. = 271 hektar.

Högsta antalet arbetare vintern 1929—30 var 240 st. och sommaren

1930 530 st. Kostnaderna för planteringarna belöpte sig år 1906 till 150,900: — kr. varav i underhåll 95,000: — och för nyanläggningar 50,000: — kr.

År 1929 uppgick kostnaderna för underhållet till 642,632: — kr. och nyanläggningarna till 401,180: —. Kostnaden för arbeten utförda för andra kontor och förvaltningar uppgick till 575,500: — kr. Räkenskaperna balanserade på en summa av 1,737,076: 40 kr.

